

ՔԱՂԱՔԱՑԻԱԿԱՆ

ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹՅՈՒՆ

ՆՈՐ ԵՐԵՎԱՆ ԵԿԱԾ ՀԱՆԳԱՄԱՆՔՆԵՐՈՎ ԴԱՏԱԿԱՆ ԱԿՏԵՐԻ ՎԵՐԱՆԱՅՄԱՆ ՎԱՐՈՒՅԹԻ ԷՈՒԹՅՈՒՆԸ ԵՎ ՆՇԱՆԱԿՈՒԹՅՈՒՆԸ

Տիգրան ՄԱՐԿՈՍՅԱՆ

ԵՊՀ քաղաքացիական

դատավարության ամբիոնի ասպիրանտ

Ժամանակակից աշխարհում սահմանադրական ժողովրդավարության հիմնական հենասյուներ համարվող մարդու իրավունքները և ազատությունները կկրեին ընդամենը հռչակագրային բնույթ, եթե ապահովված չլինեին իրավունքների պաշտպանության և վերականգնման արդյունավետ ընթացակարգերով: Դրանց շարքում առանձնահատուկ տեղ է զբաղեցնում քաղաքացիական գործերով արդարադատության իրականացումը, որի էությունը՝ որպես պետության հատուկ գործառույթ, այն է, որ քաղաքացիական իրավահարաբերություններում երաշխավորվի խախտված կամ վիճարկվող իրավունքների և օրինական շահերի պաշտպանությունը¹:

Սակայն քաղաքացիական գործերով արդարադատությունը միշտ չէ, որ ավարտվում է օրինական և հիմնավորված դատական ակտերի կայացմամբ: Նման իրավիճակները հնարավոր են ամենից առաջ այն պատճառով, որ արդարադատությունը՝ որպես դատական իշխանության մարմինների գործունեություն, իրականացվում է մարդու կողմից, որին բնութագրական է սխալվելը (errare humanum est)²: Այս առումով իր արդիականությունը չի կորցրել Ե.Վ. Վասկովսկու այն տեսակետը, ըստ որի. «Որքան էլ դատավորները լավ պատրաստված լինեն իրենց գործունեությանը, որքան էլ բարեխիղճ և ուշադիր լինեն իրենց պարտականությունների կատարմանը, ամեն դեպքում նրանք չեն կարող լրիվ երաշխա-

վորված լինել սխալներից և բացթողումներից: Ոչ միայն օրենքի սխալ ըմբռնումը կամ գործի փաստական հանգամանքների հաստատման ժամանակ դրսևորած պատահական թերուշադրությունը, այլև դատավորի սուբյեկտիվ հայացքները, համակրանքը և հակակրանքը, ինչպես նաև տվյալ տարածքում գերիշխող մտածելակերպի և նախապաշարմունքների ազդեցությունը կարող են սխալ որոշումների կայացման պատճառ հանդիսանալ: Չի կարելի հերքել նաև արդարությունից դատավորների գիտակցաբար շեղումը, որը, նրանց տրված ներքին համոզման ազատության շնորհիվ, կարող է վրիպել նույնիսկ ամենաուշադիր հսկողությունից և այդ պատճառով մնալ անպատիժ»³:

Գործի իրական հանգամանքներին դատական ակտի չհամապատասխանելը հնարավոր է նաև դատավարության մասնակիցների կանքից անկախ պատճառներով, քանի որ դատավարության մրցակցային ձևի պայմաններում ճշմարտությունը ոչ միշտ է հասանելի, ուստի գործում է միայն դատական ակտի ճշմարտացիության կանխավարկածը: Այլ կերպ ասած՝ դատական ակտը համարվում է գործի հանգամանքներին համապատասխանող, եթե այն կայացնելիս պահպանվել են ապացույցների հետազոտման և գործի լուծման համար նշանակություն ունեցող հանգամանքների գնահատման վերաբերյալ օրենքով սահմանված կանոնները: Այդ իսկ պատճառով հնարավոր են դեպքեր, երբ դատական ակտի օրինական ուժի մեջ մտնելուց հետո կարող են բացահայտվել գործի լուծման համար էական նշանակության հանգամանքներ, որոնք զոյություն են ունեցել գործի քննության ժամանակ, սակայն գոր-

ծին մասնակցող անձանց և դատարանին հայտնի չլինելու հետևանքով հաշվի չեն առնվել: Իսկ այդ հանգամանքների համատեքստում, որոնք իրավաբանական գրականության մեջ կոչվում են «նոր երևան եկած», օրինական ուժի մեջ մտած դատական ակտը դառնում է ոչ ճիշտ, օբյեկտիվ իրականությանը չհամապատասխանող⁴: Դա պայմանավորված է այն հանգամանքով, որ իրականությանը չհամապատասխանող դատական ակտերը ոչ միայն չեն հանդիսանում խախտված կամ վիճարկվող իրավունքների և օրինական շահերի պաշտպանության միջոց, այլև իրենց հերթին կարող են ոտնահարել քաղաքացիական շրջանառության մասնակիցների իրավունքները: Պատահական չէ, որ դեռևս Ի.Ե. Էնգելմանը նման դատական ակտերն անվանում էր անարդար⁵: Արդյունքում առաջանում է այդպիսի դատական ակտերի վերանայման անհրաժեշտություն, որն իրականացվում է նոր երևան եկած հանգամանքներով դատական ակտերի վերանայման ինստիտուտի միջոցով:

Նոր երևան եկած հանգամանքներով դատական ակտերի վերանայման ինստիտուտը քաղաքացիական դատավարության համեմատաբար ուշ ձևավորվածներից է: Այն առավել ամբողջական տեսք ստացավ Ռուսաստանում, այդ թվում՝ նրա կազմում գտնվող Արևելյան Հայաստանում, կատարված դատական բարեփոխումների արդյունքում 1864 թ. նոյեմբերի 20-ին ընդունված Քաղաքացիական դատավարության կանոնագրում, որը նախատեսում էր դատական ակտերի վերանայման երկու տեսակ՝ վերաքննություն և վճռաբեկություն: Համաձայն Քաղաքացիական դատավարության կանոնագրի՝ նոր երևան եկած հանգամանքները, ինչպես նաև փաստաթղթերում բացահայտված կեղծիքները հիմք էին հանդիսանում դատական ակտը վճռաբեկության կարգով բեկանելու համար: Ընդ որում, նոր երևան եկած հանգամանքներով դատական ակտի վերանայման կարգը էականորեն տարբերվում էր

այլ հիմքով բերված վճռաբեկ բողոքի քննությունից և ուղղված էր նյութական արդարության պահպանմանը և գործի ըստ էության քննությանը⁶: Անհրաժեշտ է նկատի ունենալ, որ Քաղաքացիական դատավարության կանոնագրի քննարկվող ինստիտուտի իրավակարգավորման հիմքում դրված էր Ֆրանսիայի 1806 թվականի քաղաքացիական դատավարության կանոնագրում նախատեսված մոդելը⁷:

Նոր երևան եկած հանգամանքներով դատական ակտերի վերանայման վարույթը կարգավորող օրենսդրության մեջ Քաղաքացիական դատավարության կանոնագրից մինչ այսօր էական և սկզբունքային փոփոխություններ չեն կատարվել⁸: Հիմնականում փոփոխությունները հանգել են նրան, որ առավել հստակեցվել են վերանայման հիմքերը, և վերանայման լիազորությունը տրվել է դատական համակարգում համապատասխան իրավասություն ունեցող դատարաններին:

Նոր երևան եկած հանգամանքներով դատական ակտերի վերանայման վարույթը զբաղեցնում է առանձնահատուկ տեղ քաղաքացիական դատավարությունում, քանի որ այն վերանայման այլ վարույթների հետ միասին կոչված է ապահովելու քաղաքացիական գործերի լուծման օրինականությունը և հիմնավորվածությունը⁹: Քննարկվող վարույթի շրջանակներում դատարանը հետազոտում և զնահատում է նախկինում անհայտ հանգամանքները, դրանք հաստատող ապացույցները՝ այն նպատակով, որպեսզի, ելնելով արդարադատության պատշաճ իրականացման, քաղաքացիների և իրավաբանական անձանց իրավունքների և օրինական շահերի պաշտպանության անհրաժեշտությունից, պարզի, թե արդյոք կան բավարար հիմքեր արդեն իսկ լուծված գործի քննությանը վերադառնալու համար: Արդյունքում այն դատարանին հնարավորություն է ընձեռում վերանայելու և բեկանելու օրինական ուժի մեջ մտած արդարադատության այն ակտերը, որոնք դատարանի կամքից անկախ

ՔԱՂԱՔԱՑԻՎԱԿԱՆ

ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹՅՈՒՆ

պատճառներով կայացվել են առանց գործի լուծման համար նշանակություն ունեցող հանգամանքների հաշվառման:

Հիմք ընդունելով վերոշարադրյալը՝ կարելի է առանձնացնել նոր երևան եկած հանգամանքներով դատական ակտերի վերանայման վարույթի հետևյալ առանձնահատուկ խնդիրները՝

1) հնարավորություն ընձեռել դատարանին գործի հանգամանքներին համապատասխան լուծելու քաղաքացիական գործը՝ չնայած այն բանին, որ գործի լուծման համար էական նշանակություն ունեցող հանգամանքները դատարանից անկախ պատճառներով նրան հայտնի չեն եղել, և արդարադատության ակտը մտել է օրինական ուժի մեջ,

2) շահագրգիռ անձանց և կազմակերպությունների մասնակցությամբ ապահովել այդ հանգամանքների հաստատումը դրանց բազմակողմանի, լրիվ և խորը հետազոտության միջոցով,

3) երաշխավորել նոր երևան եկած հանգամանքների կապակցությամբ օրինականության, հիմնավորվածության և գործի հանգամանքներին համապատասխանելու տեսանկյունից կասկած հարուցող դատական ակտերի բեկանումը և միևնույն ժամանակ բացառել դրա համար բավարար հիմքերի բացակայության դեպքում օրինական ուժի մեջ մտած դատական ակտերի բեկանումը¹⁰:

Դատարանը, լուծելով նշված առանձնահատուկ խնդիրները, միաժամանակ լուծում է նաև քաղաքացիական դատավարության ընդհանուր խնդիրները՝ ապահովելով քաղաքացիների, իրավաբանական անձանց և իրավունքի այլ սուբյեկտների խախտված կամ վիճարկվող իրավունքների, ազատությունների և օրինական շահերի պաշտպանությունը:

Պետք է նշել, որ իրավաբանական գրա-

կանության մեջ քննարկվող վարույթը լուսաբանվում է որպես քաղաքացիական դատավարության ինքնուրույն փուլ¹¹: Ընդ որում, նոր երևան եկած հանգամանքներով դատական ակտերի վերանայման վարույթի ինքնուրույն փուլ հանդիսանալը պայմանավորված է ոչ միայն դրա առանձնահատուկ խնդիրներով, այլև վերանայման յուրահատուկ պայմաններով, օբյեկտներով, ժամկետներով և դատավարական կարգով: Այս առումով տեղին է հիշատակել, որ դեռևս Ի.Ե. Էնգելմանը խոսում էր նոր երևան եկած հանգամանքներով դատական ակտերի վերանայման վարույթի ինքնուրույնության մասին՝ նշելով, որ ոչ արդար վճիռների համար, որոնք չեն համապատասխանում նոր երևան եկած հանգամանքներին, սակայն մտել են օրինական ուժի մեջ և, հետևաբար, չեն կարող բողոքարկվել ո՛չ վերաքննության, ո՛չ էլ վճռաբեկության կարգով, բոլոր ժամանակակից օրենսդրություններում նախատեսված է բեկանման հատուկ կարգ¹²:

Ներկայումս օրենսդիրը հետազոտվող վարույթի իրավակարգավորմանն է նվիրել ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի¹³ (այսուհետ կրճատ՝ ՔԴՕ) «Դատական ակտը նոր երևան եկած կամ նոր հանգամանքներով վերանայելու վարույթը» վերտառությամբ 3³-րդ բաժինը՝ դրանով իսկ ընդգծելով այս վարույթի ինքնուրույնությունը: Միաժամանակ, ՔԴՕ 204.38-րդ հոդվածի 1-ին մասում սահմանվել է, որ եթե նշված բաժնով նախատեսված չեն հատուկ կանոններ, ապա նոր երևան եկած հանգամանքներով դատական ակտի վերանայման վարույթի վրա տարածվում են ՔԴՕ ընդհանուր դրույթները: Սակայն, ՔԴՕ մյուս՝ վերաքննիչ և վճռաբեկ վարույթների վերաբերյալ բաժիններում էլ օրենսդիրը, դրսևորելով բավականին յուրօրինակ մոտեցում, նոր երևան եկած հանգամանքները դիտել է որպես վերաքննիչ և վճռաբեկ բողոք բերելու հիմքեր:

Ասվածը, սակայն, չի կարող մեկնաբան-

վել որպես նոր երևան եկած հանգամանքներով դատական ակտերի վերանայման վարույթի ինքնուրույնության բացառում, քանի որ այն էականորեն տարբերվում է ինչպես վերաքննիչ, այնպես էլ վճռաբեկ վարույթներից: Այսպես, եթե նոր երևան եկած հանգամանքներով դատական ակտերի վերանայման վարույթում վերանայման ենթակա են միայն օրինական ուժի մեջ մտած դատական ակտերը, ապա վերաքննության և վճռաբեկության կարգով բողոքարկման ենթակա են դեռևս օրինական ուժի մեջ չմտած դատական ակտերը: Նոր երևան եկած հանգամանքներով դատական ակտերի վերանայման վարույթի առանձնահատկություններից մեկն էլ այն է, որ այստեղ վերանայման ենթակա են այն դատական ակտերը, որոնք կայացվել են առանց նոր երևան եկած հանգամանքների հաշվառման: Այնինչ վերաքննիչ և վճռաբեկ վարույթների շրջանակներում բողոքարկվում են դատական սխալ պարունակող ակտերը, որոնք կայացվել են առանց գործի հանգամանքներն ամբողջությամբ պարզելու, ապացույցները սխալ գնահատելու կամ օրենքն այլ կերպ սխալ կիրառելու հետևանքով⁴:

Նոր երևան եկած հանգամանքներով դատական ակտերի վերանայմանը բնութագրական է նաև այն հանգամանքը, որ այս վարույթը, ի տարբերություն վերաքննիչ և վճռաբեկ վարույթների, պայմանավորված է ոչ թե ստորադաս դատարանների գործունեության նկատմամբ հսկողություն իրականացնելու, այլ գործի ավարտից հետո ի հայտ եկած հանգամանքներին համապատասխան դատական ակտ կայացնելու անհրաժեշտությամբ: Այլ կերպ ասած՝ այս դեպքում խոսքը վերաբերում է ոչ թե քաղաքացիական դատավարության փուլերի աստիճանական փոփոխմանը, այլ արդեն իսկ ավարտված գործի նորոգմանը կամ գործի վարույթի վերաբացման: Ուշագրավ է, որ մի շարք եվրոպական երկրների (Գերմանիա, Ավստրիա, Լիտվա և այլն) քաղաքացիական դատավարույթ-

յան օրենսգրքերում հետազոտվող վարույթը կրում է հենց «Գործի նորոգում» վերտառությունը⁵:

Հաշվի առնելով շարադրվածը՝ ակնհայտ է դառնում, որ, նոր երևան եկած հանգամանքները վերաքննիչ և վճռաբեկ բողոքարկման հիմք դիտարկելով, օրենսդիրը արհեստական ձևով միմյանց է կապակցել ոչ միասեռ վարույթները: Այդ մասին է վկայում նաև այն հանգամանքը, որ ՔԴՕ-ն նոր երևան եկած հանգամանքները ներկայացրել է և՛ որպես վճռաբեկ բողոք բերելու հիմք, և որպես վճռաբեկ բողոքը վարույթ ընդունելու հիմնավորում, որի հետևանքով միախառնել է տարբեր քաղաքացիատավարական բովանդակություն և նշանակություն ունեցող հասկացությունները: Այդուհանդերձ, պետք է արձանագրել, որ դա ոչ մի դեպքում չի կարող նսեմացնել նոր երևան եկած հանգամանքերով դատական ակտերի վերանայման վարույթի ինքնուրույն բնույթը, քանի որ այդ կերպ ընդամենը ոչ այնքան հաջողված փորձ է արվել ընդգծելու վերաքննիչ և վճռաբեկ վարույթները կարգավորող անհրաժեշտ նորմերի և նոր երևան եկած հանգամանքներով դատական ակտերի վերանայման վարույթի միջև հնարավոր կապը, ինչը, սակայն, ընդունելի համարվել չի կարող և ենթակա է շտկման:

Մասնագիտական գրականության մեջ կարծիք է արտահայտվել այն մասին, որ նոր երևան եկած հանգամանքներով դատական ակտերի վերանայման վարույթը հանդիսանում է քաղաքացիական դատավարության ոչ միայն ինքնուրույն, այլև բացառիկ փուլը: Այսպես, օրինակ, մինչեղափողական դատավարագետ Վ.Ս. Գորդոնը, քննարկելով հետազոտվող վարույթի բացառիկությունը, գրում էր. «Այս տեսակ բողոքների ներկայացումը պետք է հնարավորինս սահմանափակվի այն նպատակով, որպեսզի բոլոր միջոցներով երաշխավորվի դատական ակտերի անձեռնմխելիությունը: Սա բողոքարկման սովորական ձև չէ, այլ արդարադատությանը հասնելու լրիվ

ՔԱՂԱՔԱՑԻՎԱԿԱՆ

ՂԱՏԱՎԱՐՈՒԹՅՈՒՆ

բացառիկ միջոց»¹⁶:

Ըստ Ա.Պ. Վերշինի՝ նոր երևան եկած հանգամանքներով դատական ակտերի վերանայման փուլի բացառիկությունը պայմանավորված է դատական ակտի բեկանման հիմքերով, որոնք համեմատաբար հազվադեպ են հանդիպում պրակտիկայում¹⁷: Մ.Ս. Շաքարյանը ևս քննարկվող փուլի բացառիկությունը բացատրում էր դատական ակտի բեկանման հիմքերով¹⁸:

Իսկ Լ.Ս. Մորոզովայի կարծիքով՝ նոր երևան եկած հանգամանքներով դատական ակտերի վերանայման ինստիտուտի բացառիկությունը այն է, որ այն կարգավորում է դատական ակտերի վերանայման հետ կապված այն հարաբերությունները, որոնք արդեն մտել են օրինական ուժի մեջ¹⁹: Մ.Ս. Ահմեդովը նույնպես նոր երևան եկած հանգամանքներով դատական ակտերի վերանայման փուլը համարում է բացառիկ, քանի որ, ըստ նրա, այն հնարավորություն է տալիս վերանայելու օրինական ուժի մեջ մտած դատական ակտերը՝ ի հակադրություն դրանց կայունության և որոշակիության հատկանիշների²⁰:

Այն հանգամանքը, որ նոր երևան եկած հանգամանքներով դատական ակտերի բեկանման հիմքերն իրենց էությանը յուրահատուկ են և գործնականում հազվադեպ հանդիպող, կասկած չի հարուցում: Այդ մասին է վկայում նաև ՀՀ վճռաբեկ դատարանի աշխատակազմի ղեկավարի 01.03.2012թ. NԴԴ-6-Ե-1301 գրության ուսումնասիրությունը, որից հայտնի է դարձել, որ 2009 թվականից մինչև 2011 թվականը ընկած ժամանակահատվածում այս հիմքով ներկայացված բողոքները չեն գերազանցել բողոքների ընդհանուր թվի 2%-ը: Սակայն դրանք, մեր կարծիքով, ինքնին չեն կարող հանդիսանալ այս փուլի բացառիկությունը կանխորոշող բավարար հատկանիշներ, քանի որ նույն կերպ բացառիկ

կարելի է համարել դատական վերանայման այլ վարույթները ևս: Հետևաբար, կարծում ենք, որ քննարկվող փուլի բացառիկությունը կարելի է պայմանավորել ոչ այնքան նշված հատկանիշով, որքան այն հանգամանքով, որ այս փուլը թույլ է տալիս դատական ակտի օրինական ուժի հատկանիշներից բացառություններ: Խոսքն այն մասին է, որ օրինական ուժի մտնելու պահից դատական ակտը ձեռք է բերում որոշակի հատկանիշներ և դառնում վերջնական: Հենց այդ պահից էլ սպառվում են դատական ակտի հետագա բողոքարկման ու վերանայման հնարավորությունները, քանի որ, ինչպես արդարացիորեն նշում է Վ.Ֆ. Յակովլևը, արդարադատությունն ինչ-որ տեղ պետք է ավարտվի²¹: Այդ պատճառով ՔԴՕ 14-րդ հոդվածը սահմանում է, որ օրինական ուժի մեջ մտած դատական ակտը պարտադիր է բոլոր պետական մարմինների, տեղական ինքնակառավարման մարմինների, դրանց պաշտոնատար անձանց, իրավաբանական անձանց և քաղաքացիների համար ու ենթակա է կատարման Հայաստանի Հանրապետության ամբողջ տարածքում: Ընդ որում, որպեսզի իրացվի իրավական անորոշությունը վերացնելու դատական իշխանության գործառույթը, ինչի արդյունքում պաշտպանվում են քաղաքացիների և կազմակերպությունների խախտված կամ վիճարկվող իրավունքները և օրինական շահերը, անհրաժեշտ է ապահովել գործով կայացված վերջնական դատական ակտի կայունությունը²²: Հակառակ դեպքում կիմաստագրկվի դատական ակտերի օրինական ուժի գաղափարը, որի էությունը դրանց անփոփոխելիության հանդեպ դատավարության կողմերի վստահությունը պաշտպանելն է:

Այս կապակցությամբ ուշագրավ է Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի դիրքորոշումը, որը բազմիցս նշել է. «Կոնվենցիայի 6-րդ հոդվածի 1-ին մասով երաշխավորված արդար դատաքննության իրավունքը պետք է մեկնաբանվի Կոնվեն-

ցայի նախաբանի լույսի ներքո, որի համաձայն՝ պայմանավորվող կողմերի ընդհանուր ժառանգության մասն է իրավունքի գերակայությունը, որի բաղկացուցիչ մասն է իրավական որոշակիության սկզբունքը: Իրավական որոշակիության սկզբունքը ենթադրում է *res judicata* սկզբունքի, այն է՝ դատական ակտերի վերջնական լինելու սկզբունքի պահպանում: Այդ սկզբունքը պահանջում է, որպեսզի կողմերից ոչ մեկը չունենա իրավունք պահանջելու վերջնական և պարտադիր դատական ակտի վերանայում՝ ուղղակի գործի կրկնակի քննության և գործով նոր ակտի կայացման նպատակով: Այսինքն՝ հարցի առնչությամբ երկու կարծիքի առկայության հնարավորությունը չպետք է հիմք հանդիսանա կրկնակի քննության համար: Նահանջն այս սկզբունքից արդարացված է միայն այն դեպքում, երբ դա անհրաժեշտ է էական և անհերքելի բնույթ ունեցող հանգամանքներում»²³:

ՀՀ վճռաբեկ դատարանը, վերահաստատելով Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի իրավական դիրքորոշումները, մեկնաբանել է իրավական որոշակիության սկզբունքը և սահմանել, որ. «Իրավական որոշակիության սկզբունքի բովանդակության մեջ ներառվում են հետևյալ դրույթները.

- դատարանների կողմից կայացված վերջնական, այսինքն՝ օրինական ուժի մեջ մտած դատական որոշումները ենթակա չեն վերանայման,

- անթույլատրելի է դատարանի կողմից արդեն մեկ անգամ լուծված գործի կրկնակի քննությունը,

- կողմերից ոչ մեկը չի կարող պահանջել վերջնական, այսինքն՝ օրինական ուժի մեջ մտած, դատական ակտի վերանայում՝ միայն կրկնակի քննության իրականացման և նոր ակտի կայացման նպատակով,

- վերջնական դատական ակտի վերանայումը նահանջ չէ իրավական որոշակիության սկզբունքից, եթե այն իրականացվում է դատական սխալի, արդարադա-

տության սխալ իրականացման ուղղման նպատակով,

- վերանայումը չի կարող լինել բողոքարկման քողարկված ձև, իսկ գործի նկատմամբ կողմերի հակադիր հայացքների առկայությունն ինքնին չի կարող հիմք ծառայել վերջնական դատական ակտի վերանայման համար»²⁴:

Իրավական որոշակիության սկզբունքի վերաբերյալ իր մեկնաբանությունն է ներկայացրել նաև Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի նախագահ Կ. Ռոզակիսը, ով նշել է. «Իրավական որոշակիությունը ոչ թե տեսական դրույթ է, այլ այն բանի ակնկալումը, որ վերջնական դատական ակտը ենթակա կլինի հարգանքի: Երբ դատական ակտը սուբյեկտիվ, անհիմն վերանայվում է, ապա տուժում են ոչ միայն իրավական որոշակիությունը, արդյունավետությունը, այլև վերացական է դառնում դատարան դիմելու իրավունքը»²⁵:

Սակայն, անհրաժեշտ է նկատի ունենալ, որ իրավական որոշակիության սկզբունքը չի կրում բացարձակ բնույթ, և շեղումն այս սկզբունքից կարող է արդարացվել միայն այն դեպքում, երբ դա պայմանավորված է էական և անհերքելի բնույթ ունեցող հանգամանքների թելադրանքով: Այլ կերպ ասած՝ իրավական որոշակիության սկզբունքը, երաշխավորելով դատական ակտերի կայունությունը, լուրջ իրավաչափ նկատառումների ազդեցության դեպքում թույլ է տալիս որոշակի բացառություններ: Այս առումով տեղին է հիշատակել Տ.Գ. Մորշակովի կարծիքը, ըստ որի՝ կայունությունը դատական ակտի աժեքների աստիճանակարգությունում գրավում է ավելի ցածր դիրք, քան արդարությունն է²⁶:

Նշվածը նկատի ունենալով՝ կարծում ենք, որ նոր երևան եկած հանգամանքներով դատական ակտերի վերանայման վարույթը լիովին համապատասխանում է իրավական որոշակիության պահանջներին, քանի որ այն կարող է հարուցվել միայն գործի լուծման համար նշանակություն ու-

ՔԱՂԱՔԱՑԻՎԱԿԱՆ

ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹՅՈՒՆ

նեցող էական, բացառիկ և անհերքելի հանգամանքների բացահայտման դեպքում: Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանը ևս անդրադարձել է նոր երևան եկած հանգամանքներով դատական ակտերի վերանայման վարույթի իրավաչափությանը, որն արտահայտել է հետևյալ իրավական դիրքորոշումը. «Օրինական ուժի մեջ մտած դատական ակտի բեկանման վարույթը ենթադրում է, որ առկա են նախկինում անհասանելի ապացույցներ, որոնք պետք է հանգեցնեն դատավարության այլ արդյունքի: Դատական ակտի բեկանման համար դիմող անձը պետք է ապացուցի, որ զրկված է եղել այդ ապացույցները գործի քննության ժամանակ ներկայացնելու հնարավորությունից, և որ այդ ապացույցները կարևոր են: Այս վարույթը ինքնին չի հակասում իրավական որոշակիության սկզբունքին»²⁷:

Այսպիսով, պետք է արձանագրել, որ նոր երևան եկած հանգամանքներով դատական ակտերի վերանայման փուլի բացառիկությունը պայմանավորված է այն հանգամանքով, որ այն թույլ է տալիս անտեսել իրավական որոշակիության սկզբունքի երաշխավորմանը կոչված դատական ակտի օրինական ուժի այնպիսի հատկանիշը, ինչպիսին է անհերքելիությունը (անփոփոխելիությունը): Միաժամանակ հարկ է նկատի ունենալ, որ այդ բացառությունն իրավաչափ է: Այլապես այս փուլի գոյությունը կխախտեր ՀՀ ստանդանտ միջազգային պարտավորությունները, քանի որ իրավական որոշակիության դրույթներին լիարժեք չափով չհամապատասխանող դատավարության փուլերի առկայության դեպքում Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանը դիտում է ողջամիտ ժանկետներում դատական վեճերի քննության սկզբունքի խախտում²⁸:

Պետք է նշել, որ այս դիրքորոշմանը համահունչ կարգավորումներ են ամրագրված

նաև ՔԴՕ-ում: Մասնավորապես, ՔԴՕ 207-րդ հոդվածի 7-րդ մասը սահմանում է, որ առաջին ատյանի դատարանի՝ գործն ըստ էության լուծող օրինական ուժի մեջ մտած դատական ակտի դեմ բերված վերաքննիչ բողոքը կարող է ընդունվել քննության այն բացառիկ դեպքերում, երբ, ի թիվս այլ հիմքերի, առկա են նոր երևան եկած հանգամանքներ: Իսկ ՔԴՕ 204.38-րդ հոդվածի 3-րդ մասում ամրագրված է, որ նոր երևան եկած հանգամանքներով դատական ակտերի վերանայման արդյունքում կայացված վերաքննիչ դատարանի դատական ակտն օրենքով սահմանված ընդհանուր կարգով կարող է բողոքարկվել վճռաբեկ դատարան: Ավաճից հետևում է, որ օրենսդիրը նոր երևան եկած հանգամանքներով դատական ակտերի վերանայումը համարում է ընդհանուր կարգից տարբերվող բացառիկ դեպք:

Այս ինստիտուտի իրավաբանական բնույթը մասնագիտական գրականության մեջ հանդիսանում է բանավեճերի առարկա, քանի որ դատավարագետների մի մասի կարծիքով, նոր երևան եկած հանգամանքներով դատական ակտերի վերանայման հիմքում բացառվում է դատական սխալի առկայությունը, իսկ մյուսներն այն դիտարկում են որպես դատական սխալի վերացման միջոց:

Այսպես, Լ.Ֆ. Լեսնիցկայան, հետազոտելով նոր երևան եկած հանգամանքներով դատական ակտերի վերանայման ինստիտուտը, նշում է. «Նոր երևան եկած հանգամանքներով դատական ակտերի վերանայման ինստիտուտին, ի տարբերություն վճռաբեկ և հսկողական վարույթների, բնութագրական է այն հանգամանքը, որ այստեղ վերանայվող դատական ակտի օրինականությունը և հիմնավորվածությունը ստուգվում են ոչ թե գործի նյութերին, այլ նոր երևան եկած հանգամանքներին համապատասխանության տեսանկյունից: Հետևաբար, դատական ակտերի վերանայման քննարկվող տեսակի հիմքում ընկած չէ դատական սխալը»²⁹: Լ.Ս. Մորոզովան

ևս, քննարկվող վարույթում բացառելով դատական սխալի առկայությունը, գրում էր. «Այդ պատճառով գործի վերանայման ժամանակ բացակայում են դատական մարմինների գործունեության նկատմամբ վերահսկողության տարրերը: Այն դեպքում, երբ հենց վերահսկողության տարրերն են բնութագրական դատական ակտերի ստուգման մյուս երկու տեսակներին՝ վճռաբեկ և հսկողական վարույթներին»³⁰: Դատական սխալի բացակայության՝ որպես նոր երևան եկած հանգամանքներով դատական ակտերի վերանայման ինստիտուտի բնութագրական առանձնահատկության մասին կարծիքներ են հայտնել նաև այլ հեղինակներ³¹:

Հարկ է նշել, որ իրավաբանական գրականության մեջ բավականին լայն տարածում է ստացել նաև հակառակի վերաբերյալ մոտեցումը: Այսպես, օրինակ, ըստ Գ.Լ. Օսոկինայի և Ի.Ս. Ջայցևի, նոր երևան եկած հանգամանքներով դատական ակտերի վերանայման փուլը հանդիսանում է դատական սխալի վերացման ձևերից մեկը, որի ընթացքում դատարանն իրականացնում է ինքնավերահսկողություն³²: Ա.Ն. Ռեզունենկոն ևս նոր երևան եկած հանգամանքներով դատական ակտերի վերանայման ինստիտուտը դիտում է որպես դատական սխալների վերացման միջոցներից մեկը: Մասնավորապես, ըստ Ա.Ն. Ռեզունենկոյի. «Դա դրսևորվում է նրանում, որ առանց նոր երևան եկած հանգամանքների կայացված դատական ակտի թերությունն է անհիմն լինելը, որն արտահայտվում է կամ գործի համար նշանակություն ունեցող հանգամանքների ոչ լրիվ հաստատման, կամ ապացույցների վատորակության, կամ էլ օբյեկտիվ իրականությանը գործով հաստատված փաստերի անհամապատասխանության մեջ»: Մինչև ժամանակ, հեղինակը վերապահում է անում այն մասին, որ դատարանի կողմից թույլ տրված նյութական կամ դատավարական իրավունքի խախտումը որպես այդպիսին չի հանդիսանում նոր երևան եկած հանգա-

մանք³³: Ա.Ն. Ռեզունենկոյի մոտեցման օգտին է արտահայտվել Տ.Տ. Ալիևը, ով նոր երևան եկած հանգամանքներով դատական ակտերի վերանայման ինստիտուտը համարում է դատական սխալների ուղղման, քաղաքացիական գործով օրինակաչության և հիմնավորվածության հաստատման համար օրենքի իրական կիրառման էական երաշխիքներից մեկը³⁴:

Ի տարբերություն նշված հեղինակների՝ Ի. Ա. Պետրովան նոր երևան եկած հանգամանքներով դատական ակտերի վերանայման ինստիտուտը՝ որպես դատական սխալի վերացման միջոց, դիտում է որոշակի վերապահումով: Մասնավորապես, ըստ հեղինակի. «Նոր երևան եկած հանգամանքներով գործի նորոգման ինստիտուտի գոյությունը վկայում է օրենսդրի կողմից դատական սխալի (լայն իմաստով) ռիսկի հաշվառման մասին, որը չի կարող վերացվել այլ ընթացակարգերով, և որի վերացման խնդիրն է ծառայում դատավարության քննարկվող փուլը»³⁵: Համանման մոտեցում են ցուցաբերում նաև Օ.Վ. Իսայենկովան և Ա.Ա. Դեմիչևը, ովքեր նոր երևան եկած հանգամանքներով դատական ակտերի վերանայումը կապում են դատական ակտի օբյեկտիվ սխալների վերացման հանգամանքի հետ³⁶:

Վերը շարադրված բոլոր տեսակետներն էլ, իհարկե, արժանի են ուշադրության: Սակայն, նախքան դրանցից որևէ մեկին հավանություն տալը՝ անհրաժեշտ ենք համարում անդրադառնալ այն հարցի վերլուծությանը, թե ինչպիսի քաղաքացիատավարական բովանդակություն ունի «դատական սխալ» հասկացությունը:

Դատավարագիտության մեջ դատական սխալների և դրանց վերացման միջոցների առավել լրիվ և համակողմանի ուսումնասիրությունները կատարվել են Ի.Ս. Ջայցևի կողմից: Նրա կարծիքով, դատական սխալը դատական իշխանության մարմինների՝ արդարադատության նպատակներին չհամապատասխանող գործողությունն է կամ այդպիսի գործողության հետևանքը:

ՔԱՂԱՔԱՑԻՎԱԿԱՆ

ՂԱՏԱՎԱՐՈՒԹՅՈՒՆ

Ընդ որում, հեղինակը, տարբերություն չդնելով դատական սխալի և իրավախախտման միջև, նշում էր. «Դատական սխալի հասկացությունը ավելի լայն է. այն ներառում է ոչ միայն դատավարական խախտումները, երբ անճշտությունները կամ բացթողումները թույլ են տրվում ուղղակի և անուղղակի դիտավորությամբ, ինքնավստահությամբ կամ անփութությամբ, այլև այն դեպքերը, երբ պաշտոնատար անձը չի նախատեսել և չէր էլ կարող նախատեսել իր գործողությունների և դրանց հետևանքների սխալ լինելը: Իրավական նորմերի կիրառման ժամանակ թույլ տրված անճշտությունը նշանակում է այդպիսի ակտի անհամապատասխանություն սահմանված նպատակներին, այսինքն՝ դատական սխալ»³⁷: Նման մոտեցում է ցուցաբերում Վ.Ա. Դավիդովը, ով դատական սխալ է համարում արդարադատության՝ որպես սոցիալական կոնֆլիկտների լուծման միջոցի ցանկացած պատճառով առաջացած բացասական արդյունքը, որը միշտ էլ դրսևորվում է արդարադատության հետապնդած նպատակներից շեղումով³⁸:

Վերոշարադրյալ այն դիրքորոշումը, ըստ որի՝ դատական սխալ է համարվում դատավարության մասնակիցների սուբյեկտիվ իրավունքների ցանկացած, այդ թվում՝ առանց մեղքի թույլ տրված խախտումը, Ա.Ն. Ռեզունենկոյի պնդմամբ, համապատասխանում է արդարադատության հետապնդած վեհ նպատակին և մեծապես նպաստում է այն անձանց շահերի հաշվառմանը, ուն իրավունքը չի վերականգվել կամ հաստատվել³⁹: Այսինքն՝ ըստ նշված հեղինակների, դատական սխալ պետք է համարել նաև այն դեպքերը, երբ արդարադատության նպատակները չեն իրականացվում այնպիսի հանգամանքների պատճառով, որոնք դատարանը չի նախա-

տեսել և չէր էլ կարող նախատեսել:

Սակայն մասնագիտական գրականության մեջ դատական սխալի իրավական բնույթի վերաբերյալ հանդիպում են նաև այլ կարծիքներ, ըստ որոնց՝ այն չունի նման ընդգրկում բովանդակություն: Այսպես, օրինակ՝ Ե.Գ. Տրիշինան դատական սխալը բնորոշում է որպես իրավասու սուբյեկտի (դատարանի)՝ դատավարական և (կամ) նյութական իրավունքը խախտող, քաղաքացիական դատավարության նպատակները չիրագործող բացթողում, որի արդյունքում արդարադատության ակտը կամ առանձին դատավարական գործողությունը դառնում է ոչ իրավաչափ⁴⁰: Դատական սխալը՝ որպես սուբյեկտիվ բնույթ կրող երևույթ է դիտարկում նաև Ս.Մ. Ախմեդովը, ով դրանում ներառում է ինչպես դատավարական ձևի, այնպես էլ նյութական իրավունքի նորմերի սխալ կիրառման հետ կապված իրավակիրառ մարմնի բոլոր հնարավոր բացթողումները⁴¹:

Վերոգրյալի համատեքստում հարկ է նկատի ունենալ, որ ՀՀ Սահմանադրական դատարանը ևս անդրադարձել է «դատական սխալ» եզրույթի բովանդակության բացահայտմանը՝ արտահայտելով հետևյալ իրավական դիրքորոշումը. ««Դատական սխալ» եզրույթը տարածական մեկնաբանման ենթակա չէ և չի կարող ընկալվել որպես դատարանի կողմից թույլ տրված ցանկացած սխալ (վրիպում): Դատական սխալ կարող է թույլ տրվել միայն գործով ըստ էության դատական ակտի կայացման արդյունքում, այսինքն՝ այնպիսի ակտի, որը կոչված է լինելու լուծել գործը (քրեական, քաղաքացիական, վարչական), վերացնել դրա վիճելիությունը՝ որոշել կողմերի (վիճելի իրավահարաբերության մասնակիցների) իրավական անվիճելի կարգավիճակը, անձանց համար հնարավորություն ստեղծել իրացնելու իրենց իրավունքներն ու պաշտպանել օրինական շահերը, հետևաբար՝ կոչված է իրականացնելու ՀՀ Սահմանադրության 18-րդ և 19-րդ հոդվածներում ամրագրված դատա-

կան պաշտպանության կամ արդարադատության նպատակները: Այդ գործընթացում դատարանը կիրառում է ինչպես նյութական, այնպես էլ դատավարական իրավունքի նորմեր, որի արդյունքում է կայացվում դատական ակտը: Հետևաբար, այդ ակտի օրինականության վիճարկումը դատական բողոքարկման ընթացակարգով անհրաժեշտաբար կարող է լինել ինչպես նյութական, այնպես էլ դատավարական իրավունքի նորմի խախտման հիմքով: Իսկ դատական սխալը կամ նյութական, դատավարական իրավունքի նորմերի խախտման փաստը, որը հանգեցրել է սովյալ գործի սխալ լուծմանը, հետևաբար՝ խախտվել են արդարադատության նպատակները, վտանգվել է արդարադատության և դատարանի հեղինակությունը, ենթակա է գնահատման և հաստատման իրավասու դատարանի կողմից վերաքննիչ կամ վճռաբեկ բողոքի քննության արդյունքում»⁴²:

Հետևաբար, ակնհայտ է, որ դատական սխալ պետք է համարել ոչ թե դատական գործունեության՝ քաղաքացիական դատավարության նպատակներին չհամապատասխանող ցանկացած արդյունքը, այլ միայն այն, որը հանդիսանում է նյութական կամ դատավարական իրավունքի՝ գործի սխալ լուծմանը հանգեցնող խախտման հետևանք: Այլ կերպ ասած՝ մենք համամիտ ենք այն հեղինակների տեսակետին, որ դատական սխալը կրում է սուբյեկտիվ բնույթ, և օբյեկտիվ պատճառներով արդարադատության նպատակների չիրագործումն ինքնին չի կարող վկայել դատական սխալի առկայության մասին:

Հաշվի առնելով վերոգրյալը՝ առավել հիմնավոր է թվում այն հեղինակների պնդումը, ըստ որի՝ նոր երևան եկած հանգամանքներով դատական ակտերի վերանայման ինստիտուտը չի կարող հանդիսանալ դատական սխալների վերացման միջոցներից մեկը: Նման դիրքորոշումը պայմանավորված է այն հանգամանքով, որ նոր երևան եկած հանգամանքներով դատա-

կան ակտը վերանայելիս անհրաժեշտ է ստուգել դատարանի կողմից օրենքի ճիշտ կիրառությունը, այս կամ այն դատավարական գործողության կատարման կամ գործով ապացույցների հետազոտման և գնահատման իրավաչափությունը⁴³: Ավելին, նման ստուգումն ինքնին կհակասի քննարկվող ինստիտուտի էությանը, քանի որ այստեղ վերանայվող դատական ակտի անօրինական կամ անհիմն լինելը հանդիսանում է ոչ թե գործի ոչ բոլոր հանգամանքների բացահայտման, ապացույցների սխալ գնահատման կամ օրենքի խախտման, այլ այնպիսի հանգամանքների բացահայտման հետևանք, որոնք գործի քննության ժամանակ հայտնի չեն եղել և չէին կարող հայտնի լինել ոչ դատարանին և ոչ էլ գործին մասնակցող անձանց: Հետևաբար, նոր երևան եկած հանգամանքներով դատական ակտը վերանայելիս դատարանի գործողությունները նյութական կամ դատավարական իրավունքի խախտման, այսինքն՝ դատական սխալ թույլ տալու տեսանկյունից գնահատելն արդարացված չի կարող համարվել, քանի որ դատարանը քննարկվող պարագայում ոչ թե թույլ է տվել օրենքի խախտում, այլ օբյեկտիվ պատճառներով հաշվի չի առել գործի քննության համար նշանակություն ունեցող հանգամանքները: Ի. Բենտոնն այս առումով արդարացիորեն նշում է. «Դատավորին չի կարելի մեղադրել ոչ անարդարության, ոչ էլ սխալի մեջ միայն այն բանի համար, որ նա չի հետազոտել այն ապացույցները, որոնք իրեն չեն ներկայացվել: Դա այն պատճառով, որ որևէ ման ապացույցի ներկայացման դեպքում դատական ակտը կարող էր բոլորովին այլ լինել»⁴⁴:

Վերոշարադրյալ դատողությունների լույսի ներքո ակնհայտ է դառնում, որ նոր երևան եկած հանգամանքներով դատական ակտի վերանայման ինստիտուտը չի կարող հանդիսանալ դատական սխալի վերացման միջոցներից մեկը: Հարկ է նշել, որ օրենսդիրը ևս քաղաքացիադատավա-

ՔԱՂԱՔԱՑԻՎԱԿԱՆ

ՂԱՏԱՎԱՐՈՒԹՅՈՒՆ

րական օրենսդրությունում նոր երևան եկած հանգամանքները դիտարկել է դատական սխալից տարբերվող դատական ակտի վերանայման հիմք (ՔԴՕ 226-րդ հոդվ, 33 դատական օրենսգրքի⁴⁵ 44-րդ, 57-րդ հոդվ.): Նման պայմաններում վիճելի է թվում 33 Սահմանադրական դատարանի դիրքորոշումը այն մասին, որ նոր երևան եկած հանգամանքներով դատական ակտի վերանայումը լուրջ երաշխիք է դատական ակտի օրինականությունը և հիմնավորվածությունը ստուգելու, դատական սխալն ուղղելու և գործով ճշմարտությունը բացահայտելու համար⁴⁶: Ավելին, 33 Սահմանադրական դատարանի այս դիրքորոշումը հակասում է հենց իր 2011 թվականի փետրվարի 8-ի թիվ ՍԴՈ-936 որոշմամբ արտահայտած դատական սխալի վերաբերյալ իրավական դիրքորոշմանը: Բացի այդ, նոր երևան եկած հանգամանքներով դատական ակտերի վերանայումը դատական սխալների վերացման երաշխիք դիտելը կհակասի նաև իրավական որոշակիության սկզբունքին, քանի որ իրավական պետությունում, որպես կանոն, անթույլատրելի է ցանկացած դատական սխալի առկայության հիմքով օրինական ուժի մեջ մտած դատական ակտի վերանայումը⁴⁷:

Այսպիսով, կարելի է եզրակացնել, որ նոր երևան եկած հանգամանքներով դատական ակտերի վերանայման վարույթը հանդիսանում է ոչ թե դատական սխալի վերացման, այլ արդարադատության իրականացման արդյունքում տեղ գտած թերությունները շտկելու միջոց է: Այս եզրահանգման համար հիմք է ընդունվում այն հանգամանքը, որ քննարկվող վարույթի հարուցման համար հիմք հանդիսացող հանգամանքներն ինքնին կասկած են հարուցում օրինական ուժի մեջ մտած դատական ակտի օրինականության և հիմնավորվածության կապակցությամբ, որպիսի

պայմաններում դատարանին հնարավորություն է տրվում բեկանելու այլևս վերջնական դարձած դատական ակտը և կայացնելու նոր երևան եկած հանգամանքներին համապատասխանող օրինական և հիմնավորված դատական ակտ:

Այդ պատճառով դատավարության այս փուլի էությունն առավել ճիշտ բացահայտելու համար անհրաժեշտ ենք համարում անդրադառնալ նաև այն հարցի վերլուծությանը, թե ինչպիսի ազդեցություն կարող են ունենալ նոր երևան եկած հանգամանքները դատական ակտերի օրինականության և հիմնավորվածության վրա, քանի որ, ինչպես նշում է Ն.Ի. Տկաչովը, միայն օրինական և հիմնավորված դատական ակտերը կարող են լուծել քաղաքացիական դատավարության խնդիրները⁴⁸:

Դատական ակտի օրինականությունը դրսևորվում է տարբեր գործոններով, մասնավորապես՝ այն կախված է և՛ դատարանի գործունեության ճիշտ կազմակերպումից, նրա կազմի օրինականությունից, և՛ դատական ակտ կայացնելիս դատարանի կողմից իր իրավասությունը և դատավարական կարգը պահպանելու հանգամանքից: Բացի այդ, օրինականության պահանջը հիմնվում է օրենքին և այլ իրավական ակտերին դատական ակտերի համապատասխանության և ճիշտ ձևակերպման վրա: Այլ կերպ ասած՝ դատական ակտը օրինական է այն դեպքում, երբ կայացվել է գործով կիրառման ենթակա նյութական իրավունքի նորմերին համապատասխան և դատավարության նորմերի պահպանմամբ⁴⁹:

Իսկ դատական ակտի հիմնավորվածությունը բնութագրում է դատարանի կողմից գործի հանգամանքների և կողմերի փոխհարաբերությունների ճանաչման արդյունքները: Դատական ակտին ներկայացվող այս պահանջը պահպանված է համարվում այն դեպքում, երբ դատարանը գործի լուծման համար բավարար ծավալով որոշել է գործի համար նշանակություն ունեցող հանգամանքների շրջանակը (ա-

պացուցման առարկան), օրենքով թույլատրված և դատական նիստում օրենքով սահմանված կարգով հետազոտված ապացույցների գնահատման հիման վրա այդ հանգամանքներից յուրաքանչյուրի առկայությունը կամ բացակայությունը համարել է հաստատված (ապացուցված), իսկ դատական ակտում արված հետևությունները համապատասխանում են այդ հանգամանքներին⁶⁰:

Դատական ակտին ներկայացվող այս երկու պահանջներն ամփառելիորեն փոխկապակցված են: Դրանց միջև առկա կապը դրսևորվում է նրանում, որ ամեն մի չհիմնավորված դատական ակտ նաև անօրինական է, բայց ամեն մի հիմնավորված դատական ակտ չէ, որ օրինական է: Ասվածից, սակայն, չի հետևում, որ դրանք նույնացվում են, քանի որ, ինչպես նկատեցինք, դատական ակտի օրինականության և հիմնավորվածության պահանջներն ունեն ինքնուրույն քաղաքացիադատավարական բովանդակություն: Մասնավորապես, դրանցից առաջինը վերաբերում է դատական ակտի իրավաբանական կողմին, իսկ հիմնավորվածության պահանջը գործնականում ապահովում է դատական ակտի փաստական կողմը⁶¹:

Նոր երևան եկած հանգամանքներով դատական ակտերի վերանայման վարույթում այդ հանգամանքների ազդեցությունը դատական ակտի օրինականության և հիմնավորվածության վրա գնահատելիս անհրաժեշտ է հաշվի առնել, որ այդ դեպքում վարույթի նորոգումը տեղի է ունենում ոչ թե դատական սխալի, այսինքն՝ նյութական կամ դատավարական իրավունքի նորմի խախտման, այլ այն պատճառով, որ գործի քննության ավարտից հետո հայտնի են դարձել գործի լուծման համար էական նշանակություն ունեցող հանգամանքներ, որոնք հայտնի չեն եղել և չէին կարող հայտնի լինել գործին մասնակցող անձանց և դատարանին: Այդ իսկ պատճառով առանց նոր երևան եկած այդ հանգամանքների հաշվառման կայացված դատական

ակտին, որպես կանոն, բնութագրական է չհիմնավորված լինելը: Ընդ որում, դատական ակտի չհիմնավորվածությունը տվյալ դեպքում պայմանավորված է լինում կամ գործի լուծման համար էական նշանակություն ունեցող հանգամանքների ոչ լրիվ պարզման, կամ ապացույցների և թարգմանության ոչ պատշաճ լինելու, կամ էլ օբյեկտիվ իրականությանը գործով հաստատված փաստերի այլ անհամապատասխանության հանգամանքով⁶²: Իսկ դատական ակտի ապօրինի լինելը միայն կրում է ածանցվող բնույթ:

Մինչդեռ ժամանակ, հարկ է նշել նաև, որ դատական ակտի ապօրինի լինելը նոր երևան եկած հանգամանքներով վերանայման դեպքում ոչ միշտ է ածանցվում դատական ակտի չհիմնավորվածությունից: Մասնավորապես, այն դեպքում, երբ որպես նոր երևան եկած հանգամանք հանդես է գալիս դատարանի օրինական ուժի մեջ մտած դատավճռով հաստատված դատավորի՝ գործի քննության հետ կապված հանցավոր արարքը, ապա կարելի է ասել, որ դատական ակտը ապօրինի է: Ինչ վերաբերում է հիմնավորվածությանը, ապա այն, ելնելով գործի հանգամանքներից, կարող է լինել ինչպես հիմնավորված, այնպես էլ չհիմնավորված: Ասվածից հետևում է, որ նոր երևան եկած հանգամանքները գտնվում են պատճառահետևանքային կապի մեջ դատական ակտի օրինականության և հիմնավորվածության պահանջների հետ:

Այս տեսանկյունից վիճելի է թվում Ե.Ա. Բորիսովայի այն կարծիքը, ըստ որի՝ հնարավոր չի թվում պնդումն այն մասին, որ նոր երևան եկած հանգամանքներով դատական ակտերի վերանայման վարույթում դատարանը ստուգում է դատական ակտի օրինականությունը և հիմնավորվածությունը, քանի որ սկզբնապես ստուգվում է ոչ թե դատական ակտը, այլ նոր երևան եկած հանգամանքների առկայությունը կամ բացակայությունը⁶³: Թեև քննարկվող վարույթում դատարանի հիմնական խնդիրը նոր երևան եկած հանգամանքների առկայու-

ՔԱՂԱՔԱՑԻՎԱԿԱՆ

ՂԱՏԱՎԱՐՈՒԹՅՈՒՆ

յունը պարզելն է, այդուհանդերձ այս խնդիրը չի կրում ինքնավար բնույթ, քանի որ նոր երևան եկած հանգամանքների հաստատունն իրականացվում է դատական ակտերի ստուգման նպատակով, և դրանց առկայությունն ինքնին կասկած է հարուցում դատական ակտի օրինականության և հիմնավորվածության կապակցությամբ: Այդ իսկ պատճառով հետազոտվող վարույթում դատարանի հիմնական խնդիրն է ոչ միայն պարզել նոր երևան եկած հանգամանքների առկայությունը կամ բացակայությունը, այլև դրանց ազդեցությունը կայացված դատական ակտի օրինականության և հիմնավորվածության վրա⁵⁴: Ասվածից հետևում է, որ նոր երևան եկած հանգամանքներով դատական ակտերի վերանայման վարույթը արդարադատության պատշաճ իրականացման և օրինականության ապահովման կարևորագույն երաշխիքներից մեկն է քաղաքացիական դատավարությունում: Նոր երևան եկած հանգամանքներով դատական ակտերի վերանայման վարույթի դերակատարությունը էական է ոչ միայն դատական ակտերի օրինականության և հիմնավորվածության ապահովման, այլև օբյեկտիվ իրականությանը դատական ակտերի համապատասխանության երաշխավորման տեսանկյունից: Չնայած այն հանգամանքին, որ գործող քաղաքացիադատավարական օրենսդրությունը չի ամրագրում գործի իրական հանգամանքները պարզելու, այսինքն՝ օր-

յեկտիվ ճշմարտությունը բացահայտելու դատարանի պարտականությունը, այնուամենայնիվ նոր երևան եկած հանգամանքներով դատական ակտերի վերանայման վարույթի գոյությունը վկայում է օրենսդրի կողմից գործի իրական հանգամանքները որոշակի դեպքերում չբացահայտվելու հավանականությունը և դրանց հիմքով օրինական ուժի մեջ մտած դատական ակտերի վերանայման անհրաժեշտությունը նկատի ունենալու հանգամանքը: Հետևաբար, կարելի է պնդել, որ քննարկվող վարույթը դատական ակտը օբյեկտիվ ճշմարտությանը համապատասխանեցնելու լրացուցիչ կառուցակարգ է: Այդ հանգամանքը մեծապես նպաստում է քաղաքացիական դատավարության նպատակների իրագործմանը, քանի որ դատարանը կոչված է պաշտպանելու միայն իրական իրավունքները և օրինական շահերը: Այս առումով պետք է համաձայնել է.Ս. Մուրադյանի այն պնդմանը, որ օբյեկտիվ ճշմարտությունից հրաժարումը համարժեք է արդարադատությունից հրաժարմանը⁵⁵:

Այսպիսով, նոր երևան եկած հանգամանքներով դատական ակտերի վերանայման վարույթն իրենից ներկայացնում է քաղաքացիական դատավարության ինքնուրույն և բացառիկ փուլ, որի ընթացքում արդարադատության իրականացման արդյունքում տեղ գտած թերությունները շտկելու նպատակով նոր երևան եկած հանգամանքների համատեքստում ստուգվում են օրինական ուժի մեջ մտած դատական ակտերի օրինականությունը և հիմնավորվածությունը:

¹ Տե՛ս **Власов А.А.**, Гражданский процесс: учебник для бакалавров /А.А. Власов. — 4-е изд., перераб. и доп. — М.: Издательство Юрайт, 2012, էջ 15:

² Տե՛ս **Давыдов В.А.**, Возобновление уголовного судопроизводства ввиду новых или вновь открывшихся обстоятельств: теория и практика исправления судебных ошибок / В.А. Давыдов. — М.: Издательство Юрайт, 2012, էջ 14:

³ Տե՛ս **Васьковский Е.В.**, Курс гражданского

процесса. Том 1 — М.: Издательство Бр. Башмаковых, 1913, էջ 172:

⁴ Տե՛ս Советский гражданский процесс: Учебник. /Под ред. **М.А. Гурвича**: Издательство «Высшая школа», М., 1967, էջ 316:

⁵ Տե՛ս **Завриев С.С.**, Пересмотр по вновь открывшимся обстоятельствам решений, определений, постановлений президиума суда надзорной инстанции, вступивших в законную силу, в гражданском процессе. Дис ... канд. юрид. наук — Москва — Москва, 2008, էջ 12:

- ⁶ St'u *Петрова И.А.*, Пересмотр судебных актов по вновь открывшимся обстоятельствам в гражданском и арбитражном процессах (сравнительно-правовой аспект). Дис ... канд. юрид. наук – Москва, 2010, էջ 16:
- ⁷ St'u *Ахмедов С.М.*, Производство по пересмотру судебных актов по вновь открывшимся обстоятельствам в системе пересмотра судебных актов в арбитражном процессе. Дис ... канд. юрид. наук — Москва, 2008, էջեր 25-26:
- ⁸ St'u *Резуненко А.Н.*, Пересмотр судебных актов, вступивших в законную силу, по вновь открывшимся обстоятельствам как стадия гражданского процесса. Дис ... канд. юрид. наук – Волгоград, 2001, էջ 15:
- ⁹ St'u *Петрова И.А.*, Пересмотр судебных актов по вновь открывшимся обстоятельствам в гражданском и арбитражном процессах (сравнительно-правовой аспект). Дис ... канд. юрид. наук – Москва, 2010, էջ 17:
- ¹⁰ St'u *Исаенкова О.В., Демичев А.А.*, Гражданское процессуальное право России: учебник /Под. ред. О.В. Исаенковой. — М.: Норма, 2009, էջ 385:
- ¹¹ St'u, օրինակ, *Авдеенко Н.И. и др.*, Гражданский процесс — М., Издательство «Юридическая литература», 1968, էջ 336, *Вандышев В.В., Дернова Д.В.*, Гражданский процесс. Курс лекций — СПб: Питер, 2001, էջ 361, Гражданский процесс: Учебник. 3-е изд., перераб. И доп. / Под ред. *М.К. Треушников*. М.: Издательский Дом «Городец», 2010, էջ 578, *Мионов В.И.*, Гражданский процесс: учебник / Мионов В.И. — М.: Эксмо, 2011, էջ 471:
- ¹² St'u *Завриев С.С.* Пересмотр по вновь открывшимся обстоятельствам решений, определений, постановлений президиума суда надзорной инстанции, вступивших в законную силу, в гражданском процессе. Дис ... канд. юрид. наук – Москва, 2008, էջեր 12-13:
- ¹³ St'u ՀՀՊՏ 1998.09.09/20(53), 17.06.1998:
- ¹⁴ St'u *Петрова И.А.*, Пересмотр судебных актов по вновь открывшимся обстоятельствам в гражданском и арбитражном процессах (сравнительно-правовой аспект). Дис ... канд. юрид. наук – Москва, 2010, էջ 21:
- ¹⁵ St'u *Борисова Е.А.*, Теоретические проблемы проверки судебных актов в российском гражданском, арбитражном процессах. Дис... док. юрид. наук - Москва, 2005, էջ 81:
- ¹⁶ St'u *Алиев Т.Т.*, Производство по пересмотру судебных постановлений ввиду вновь открывшихся обстоятельств в гражданском судопроизводстве: теоретические и практические аспекты, перспективы развития. Дис... док. юрид. наук - Саратов, 2005, էջ 52:
- ¹⁷ St'u Гражданский процесс. Учебник /Под. ред. *В.А. Мусина, Н.А. Чечиной, Д.М. Чечота.* — М.: «ПРОСПЕКТ», 1997, էջ 364:
- ¹⁸ St'u *Боннер А.Т. и др.*, Советский гражданский процесс — М., Издательство «Юридическая литература», 1985, էջ 379:
- ¹⁹ St'u *Резуненко А.Н.*, Пересмотр судебных актов, вступивших в законную силу, по вновь открывшимся обстоятельствам как стадия гражданского процесса. Дис ... канд. юрид. наук – Волгоград, 2001, էջ 22:
- ²⁰ St'u *Ахмедов С.М.*, Производство по пересмотру судебных актов по вновь открывшимся обстоятельствам в системе пересмотра судебных актов в арбитражном процессе. Дис ... канд. юрид. наук – Москва, 2008, էջ 37:
- ²¹ St'u *Терехова Л.А.*, Право на исправление судебной ошибки как компонент судебной защиты. Дис... док. юрид. наук - Екатеринбург, 2008, էջ 251:
- ²² St'u *Մեղրյան Ս.Գ.* Առաջին ատյանի դատարանի քաղաքացիական գործերով դատական ակտերը: Երևան պետ. համալսարան: Եր.: 2011, ԵՊՐ հրատ., էջ 153:
- ²³ St'u Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի *Բրունարեսկուն ընդդեմ Ռումինիայի*

ՔԱՂԱՔԱՑԻԱԿԱՆ**ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹՅՈՒՆ**

- գործով 1999 թվականի հոկտեմբերի 28-ի վճիռը, կետ 58, **Ոչաբիխն ընդդեմ Ռուսաստանի** գործով 2003 թվականի հուլիսի 24-ի վճիռը, կետեր 51-52, **Նեյուբիմն ընդդեմ Ռուսաստանի** գործով 2006 թվականի նոյեմբերի 2-ի վճիռը, կետեր 22-23:
- ²⁴ Տե՛ս ՀՀ վճռաբեկ դատարանի թիվ ԱՐԴ/0062/02/09 քաղաքացիական գործով 2009 թվականի փետրվարի 13-ի և թիվ ԵՇԿ/0473/02/10 քաղաքացիական գործով 2011 թվականի մայիսի 27-ի որոշումները:
- ²⁵ Տե՛ս **Борисова Е.А.**, Теоретические проблемы проверки судебных актов в российском гражданском, арбитражном процессах. Дис... док. юрид. наук - Москва, 2005, էջ 34:
- ²⁶ Տե՛ս **Петрова И.А.**, Пересмотр судебных актов по вновь открывшимся обстоятельствам в гражданском и арбитражном процессах (сравнительно-правовой аспект). Дис ... канд. юрид. наук – Москва, 2010, էջ 53:
- ²⁷ Տե՛ս Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի **Պրավեդնայան ընդդեմ Ռուսաստանի** գործով 2004 թվականի նոյեմբերի 18-ի վճիռը, կետեր 27-28:
- ²⁸ Տե՛ս ՀՀ արդարադատության խորհրդի 2011 թվականի փետրվարի 25-ի թիվ ԱԽ-3-Ո-6 որոշումը:
- ²⁹ Տե՛ս **Мельников А.А. и др.**, Курс советского гражданского процессуального права. Том II, М., Издательство «Наука», 1981, էջեր 307-308:
- ³⁰ Տե՛ս **Борисова Е.А.**, Теоретические проблемы проверки судебных актов в российском гражданском, арбитражном процессах. Дис... док. юрид. наук - Москва, 2005, էջ 79:
- ³¹ Տե՛ս, օրինակ, Гражданский процесс. Учебник/ Под ред. **С.Н. Абрамова** - М., Издательство министерства юстиции СССР, 1948, էջ 395, Советский гражданский процесс. Учебник / Под ред. **Н.А. Чечина, Д.М. Чечот** — Л., Издательство Ленинградского университета, 1984, էջ 327, **Новик-Качан М.Ю.**, Надзорное производство в гражданском процессе. Дис ... канд. юрид. наук – Москва, 2005, էջ 92, **Диордиева О.Н.**, Гражданское процессуальное право: Учебно-методический комплекс. — М.: Изд. ЕАОИ, 2008, էջ 247:
- ³² Տե՛ս **Ахмедов С.М.**, Производство по пересмотру судебных актов по вновь открывшимся обстоятельствам в системе пересмотра судебных актов в арбитражном процессе. Дис ... канд. юрид. наук – Москва, 2008, էջ 47:
- ³³ Տե՛ս **Резуненко А.Н.**, Пересмотр судебных актов, вступивших в законную силу, по вновь открывшимся обстоятельствам как стадия гражданского процесса. Дис ... канд. юрид. наук – Волгоград, 2001, էջ 27:
- ³⁴ Տե՛ս **Алиев Т.Т.**, Производство по пересмотру судебных постановлений ввиду вновь открывшихся обстоятельств в гражданском судопроизводстве: теоретические и практические аспекты, перспективы развития. Дис... док. юрид. наук - Саратов, 2005, էջ 108:
- ³⁵ Տե՛ս **Петрова И.А.**, Пересмотр судебных актов по вновь открывшимся обстоятельствам в гражданском и арбитражном процессах (сравнительно-правовой аспект). Дис ... канд. юрид. наук – Москва, 2010, էջ 15:
- ³⁶ Տե՛ս **Исаенкова О.В., Демичев А.А.**, Гражданское процессуальное право России: учебник /Под. ред. О.В. Исаенковой. — М.: Норма, 2009, էջ 383:
- ³⁷ Տե՛ս **Зайцев И.М.**, Устранение судебных ошибок в гражданском процессе. - С., Издательство Саратовского университета, 1985, էջեր 5-6, 15-16:
- ³⁸ Տե՛ս **Давыдов В.А.**, Возобновление уголовного судопроизводства ввиду новых

- или вновь открывшихся обстоятельств: теория и практика исправления судебных ошибок / В.А. Давыдов. — М.: Издательство Юрайт, 2012, էջ 26:
- ³⁹ Տե՛ս **Резуненко А.Н.**, Пересмотр судебных актов, вступивших в законную силу, по вновь открывшимся обстоятельствам как стадия гражданского процесса. Дис ... канд. юрид. наук – Волгоград, 2001, էջ 28:
- ⁴⁰ Տե՛ս **Терехова Л.А.**, Право на исправление судебной ошибки как компонент судебной защиты. Дис... док. юрид. наук - Екатеринбург, 2008, էջ 38:
- ⁴¹ Տե՛ս **Ахмедов С.М.**, Производство по пересмотру судебных актов по вновь открывшимся обстоятельствам в системе пересмотра судебных актов в арбитражном процессе. Дис ... канд. юрид. наук – Москва, 2008, էջ 51:
- ⁴² Տե՛ս ՀՀ Սահմանադրական դատարանի 2011 թվականի փետրվարի 8-ի թիվ ՍԴՈ-936 որոշումը:
- ⁴³ Տե՛ս Гражданский процесс: Учебник /Под ред. д.ю.н., проф. **А.Г. Коваленко**, д.ю.н., проф. **А.А. Мохова**, д.ю.н., проф. **П.М. Филиппова**. — М.: Юридическая фирма «КОНТРАКТ»; «ИНФРА-М», 2008, էջ 301:
- ⁴⁴ Տե՛ս **Борисова Е.А.**, Теоретические проблемы проверки судебных актов в российском гражданском, арбитражном процессах. Дис... док. юрид. наук - Москва, 2005, էջ 75:
- ⁴⁵ Տե՛ս ՀՀՊՏ 2007.04.18/20(544) Հոդ. 489, 21.02.2007թ.:
- ⁴⁶ Տե՛ս ՀՀ Սահմանադրական դատարանի 2007 թվականի հուլիսի 20-ի թիվ ՍԴՈ-709 որոշումը:
- ⁴⁷ Տե՛ս ՀՀ Սահմանադրական դատարանի 2008 թվականի նոյեմբերի 25-ի թիվ ՍԴՈ-780 որոշումը:
- ⁴⁸ Տե՛ս **Ткач, в Н.И.**, Законность и обоснованность судебных постановлений в гражданском процессе. Дис ... канд. юрид. наук – Саратов, 1984, էջ 36:
- ⁴⁹ Տե՛ս **Авдеенко Н.И. и др.**, Советский гражданский процесс — Ленинград, Издательство Ленинградского университета, 1984, էջեր 207-208:
- ⁵⁰ Տե՛ս **Մեղրյան Ս.Գ.** Առաջին ատյանի դատարանի քաղաքացիական գործերով դատական ակտերը: Երևան պետ. համալսարան: Եր.: ԵՊՀ հրատ., էջ 89:
- ⁵¹ Տե՛ս Гражданский процесс: учеб. для студентов вузов/ [**Абушенко Д.Б. и др.**]; отв. ред. — **В.В. Ярков**. — 7-е изд., перераб. и доп. — М.: Волтерс Клувер, 2009, էջ 398:
- ⁵² Տե՛ս **Петрова И.А.**, Пересмотр судебных актов по вновь открывшимся обстоятельствам в гражданском и арбитражном процессах (сравнительно-правовой аспект). Дис ... канд. юрид. наук – Москва, 2010, էջեր 58-59:
- ⁵³ Տե՛ս **Борисова Е.А.**, Теоретические проблемы проверки судебных актов в российском гражданском, арбитражном процессах. Дис... док. юрид. наук - Москва, 2005, էջ 78:
- ⁵⁴ Տե՛ս **Аргунов В.Н. и др.** Научно-практический комментарий к Гражданскому процессуальному кодексу РСФСР. М.: Городец-издат, 2000, էջ 529:
- ⁵⁵ Տե՛ս **Фильченко И.Г.**, Процессуальные гарантии принятия обоснованного судебного решения в гражданском процессе. Дис ... канд. юрид. наук – Воронеж, 2010, էջ 18:

ՔԱՂԱՔԱՑԻԱԿԱՆ**ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹՅՈՒՆ****THE CONCEPT AND SIGNIFICANCE OF THE STAGE OF
REVISION OF THE JUDICIAL ACTS ON THE BASIS OF
NEWLY DISCOVERED CIRCUMSTANCES****Tigran MARKOSYAN***Post-graduate student,**Department of Civil Procedure, YSU*

This article is dedicated to the analysis of relatively new and extremely important issue in civil procedure law, i.e. the stage of revision of the judicial acts on the basis of newly discovered circumstances.

The essence and concept of this stage are analyzed on the basis of the existing trends and attitudes in civil procedure law and precedents of ECHR. One of the specific focus points is the concept of judicial mis-

take and in this course it is proved in the article that the revision of the judicial acts on the basis of newly discovered circumstances is not a method for elimination of judicial mistakes.

As a result of the analysis carried out in the article the author concludes that the procedure of revision of the judicial acts on the basis of newly discovered circumstances is an independent and exclusive stage in civil procedure aimed at control of the legality and validity of the judicial acts entered into force in order to correct the mistakes took place in the course of administration of justice within the context of newly discovered circumstances.